

ՄԻԳՐԱՑԻՈՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԱՐԴԻ ՄԱՐՏԱՀՐԱՎԵՐՆԵՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ⁷

Նարեկ Գրիգորյան

Բանալի բառեր՝ միգրացիոն քաղաքականություն, միգրացիոն կարգավորումներ, միգրացիոն գործընթացներ, կրթական միգրացիա, օտարերկրյա քաղաքացիներ

Շուկայական տնտեսության ժամանակակից պայմաններում ՀՀ միգրացիոն քաղաքականության դիտարկման արդիականությունը պայմանավորված է հասարակական կյանքի և ենթակառուցվածքների վրա միգրացիոն գործընթացների ուղղակի ներգործությամբ: Միգրացիայի բացասական հետևանքների համեմատական ուսումնասիրությունները^[1] հնարավորություն կտան գնահատելու միգրացիոն գործընթացների արդյունավետ կառավարման միտումները:

Միգրացիայի կարգավորման խնդիրը Հայաստանում ակնհայտորեն շրջադարձային փուլում է, ինչը պայմանավորված է այն համգամանքով, որ վաղուց արդեն ժամանակն է արժանագրելու ժողովրդագրական միտումների գերվտանգավորությունը երկրի համար և լուծումներ փնտրելու: Ցանկացած անկախ պետության համար իր հզորության չափման բանաձևը՝ ունեցած տարածքից, տնտեսական կարողություններից, անվտանգության երաշխիքներից (զինված ուժեր և այլն) առավել, բնակչության չոր թվաքանակն է, որն ի վերջո պայմանավորում է և՛ այդ տարածքի պաշտպանությունը, և՛ տնտեսության ծավալը, և՛ աճանցյալ այլ բաղադրիչները: Միգրացիոն ցուցանիշները^[2] չափազանց մտահոգիչ են, և պետք է նկատել, որ, անկախությունից ի վեր որոշ կղզիացած մտահոգություններ մի կողմ դրած, խնդիրը չի եղել հայ քաղաքական, գիտական ու մտավորական ընտրանու ուշադրության առանցքում և, մեր կարծիքով, ժամանակն է այս խնդրի վերաբերյալ ձևավորելու համազգային համախոհություն՝ արժանագրելու խնդրի գերվտանգավորությունը և գտնելու լուծումներ:

Հայաստանի՝ Եվրասիական տնտեսական միության (ԵԱՏՄ) անդամակցությամբ պայմանավորված սպասվում է, որ երկրի աշխատուժի տեղաշարժը դեպի ՌԴ և ԵԱՏՄ երկրներ ավելի խոշոր ծավալների կհասնի^[3]: Այս առումով միգրացիոն արդյունավետ քաղաքականության մշակումն ու իրականացումը կենսական նշանակություն ունի հայ հասարակության համար: Միգրացիոն հոսքերի կառավարման կառուցակարգերը վերահսկելու դեպքում հնարավոր կլինի խուսափել միգրացիայի բացասական հետևանքներից և օգտագործել միգրանտների ներուժը: Միգրացիոն քաղաքականության ներկայիս մարտահրավերները հիմնականում պայմանավորված են միգրացիայի բացասական ռիսկերի պետական կարգավորման բացթողումներով:

Արդի պայմաններում միգրացիոն քաղաքականության կարգավորման հիմնախնդիրները հայտնվել են միջազգային և եվրոպական կազմակերպությունների, պետությունների, հետազոտական կենտրոնների և գիտնականների ուշադրության կենտրոնում: Դա պայմանավորված է հատկապես Սիրիական ձգնաժամի հետևանքով դեպի

^{7 7} Հոդվածն ընդունվել է 30.01.2018:

Հոդվածը տպագրության է երաշխավորել ԵՊՀ քաղաքական ինստիտուտների և գործընթացների ամբիոնը:

ԵՄ անդամ պետություններ փախստականների անկառավարելի հոսքերով: Դրանք դարձել են իրական սպառնալիք ԵՄ-ի միասնական տնտեսական համակարգի, մշակութային տարածքի և եվրոպական ինքնության համար[4]: Հայ հասարակությունն իր հերթին, գտնվելով ոչ պատերազմ և ոչ խաղաղությունն պայմաններում, ունի ,անցանկալի միգրացիայի ցուցանիշներն [5]:

Միգրացիան՝ որպես հասարակական երևույթ, նույնքան հին է, որքան մարդկությունն առհասարակ: Այնինչ, միգրացիայի վերաբերյալ հետազոտություններն սկսվել են իրականացվել 19-րդ դարի վերջին, [6]: որոնցում միգրացիան դիտարկվում էր որպես անհատի, անհատների կամ սոցիալական խմբի ժամանակավոր կամ մշտական տեղաշարժն աշխարհագրական մի վայրից դեպի մյուսը: Միգրացիան իրենից ներկայացնում է մշտական բնակավայրի փոփոխության գործընթացը, որի դրդապատճառները կարելի է բաժանել երկու տեսակի՝ պարտադրված և կամավոր: Առաջին դեպքում՝ մարդիկ փոխում են իրենց մշտական բնակության վայրը սոցիալ-տնտեսական ոչ բավարար պայմանների, պատերազմների, բնական աղետների, քաղաքական հետապնդումների, կրոնական հալածքների, ազգային, ռասայական, սեռական այս կամ այն փոքրամասնություն համարվող խմբերին պատկանելիության և այլ նմանատիպ պատճառներով: Երկրորդ դեպքում՝ մարդիկ, ինքնաբավ կյանք վարելով հանդերձ, չալանավորված տեղափոխվում են այլ բնակության վայր: Անհրաժեշտ է փաստել, որ երկու դրդապատճառներն էլ առավել կամ նվազ չափով իրենց ազդեցությունն են ունեցել Հայաստանի ներկայիս սոցիալ-տնտեսական ցուցանիշների վրա: Մասնավորապես, 20-րդ դարի վերջին հայ իրականության մեջ տեղի ունեցան հասարակական-քաղաքական, սոցիալ-տնտեսական արմատական փոփոխություններ, որոնք նշանակալիորեն ազդեցին հասարակական կյանքի բոլոր բնագավառների վրա: Սոցիալական նոր իրողությունների հետևանքը եղավ այն, որ սկսեց արագորեն անկում ապրել ծնելիությունը, բարձրացավ մահացության մակարդակը, աշխատանք փնտրելու միտումով բնակչությունը զանգվածաբար սկսեց լքել երկիրը, նվազեց բնակչության բնական աճի ցուցանիշը, և արդյունքում՝ բնակչությունն սկսեց արագորեն ծերանալ[7]: Այլ կերպ ասած՝ փոխվեց ՀՀ ժողովրդագրական իրավիճակը, ինչը ազգային անվտանգության լուրջ սպառնալիք է:

Անկախություն ծեռք բերելուց ի վեր էականորեն փոխվել են ինչպես Հայաստանին առնչվող միգրացիոն գործընթացները, դրանք ծնող պատճառներն ու հետևանքները, այնպես էլ պետական կարգավորման միջոցով հիմնախնդրի լուծման մասին պատկերացումները: Նշված փոփոխությունները բնականաբար անդրադարձել են նաև միգրացիոն հիմնախնդիրների լուծմանն ուղղված ՀՀ պետական կառավարման համակարգի կողմից վարվող միգրացիոն քաղաքականության վրա: Եթե սկզբնական փուլում այդ քաղաքականությունն ուղղված էր հիմնականում Ադրբեյջանից, Լեռնային Ղարաբաղից և նախկին ԽՍՀՄ այլ տարածքներից փախստականների ստվար զանգվածի հիմնախնդիրների լուծմանը, ապա հաջորդող ժամանակահատվածում դրվեցին միգրացիայի ոլորտում ազգային օրենսդրության հիմքերը: Ինստիտուցիոնալ մակարդակով ստեղծվեց նաև միգրացիոն քաղաքականության մշակման և իրականացման իրավասություններ ունեցող պետական կառավարման մարմին՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր փախստականների և միգրացիայի վարչությունը, որը 2005թ. վերակազմավորվեց Հայաստանի Հանրապետության տարածքային կառավարման նախարարության (այժմ՝ Հայաստանի Հանրապետության տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարություն) կառուցվածքում գործող գործակալության[8]:

Վերջին տարիներին գլոբալացման և միջազգային ինտեգրացիոն գործընթացների, տնտեսական և աշխարհաքաղաքական նոր իրողությունների ազդեցությամբ ՀՀ միգրացիայի պետական կարգավորման համակարգի առջև ծառացել են մի շարք հրամայականներ, որոնք ստիպում են առաջնային նշանակություն ունեցող կարևորագույն պետական փաստաթղթերում անդրադառնալու այդ հրամայականների կարգավորմանը:

Այսպես՝ դեռևս 2007թ. ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարությունը որպես ազգային անվտանգության սպառնալիք է համարել երկրում առկա ցածր ծնելիության մակարդակը, չկառավարվող և անօրինական միգրացիան, ինչպես նաև կրթական, գիտական ու մշակութային ներուժի արտահոսքը[9]: 2010թ. ՀՀ կառավարության որոշմամբ սահմանվեցին միգրացիայի պետական կարգավորման հիմնական քաղաքական ուղենիշներն ու թիրախները, իսկ արտագաղթի կասեցումն ու ներգաղթի խրախուսումը ճանաչվեցին կառավարության գործունեության հիմնական գերակայություններից մեկը[10]: ՀՀ կառավարությունը պարտավորվել է նաև հետևողականորեն հետամուտ լինել ՄԱԿ-ի, Աշխատանքի միջազգային կազմակերպության (ԱՄԿ) և Անկախ Պետությունների Համագործակցության (ԱՊՀ) շրջանակներում միգրանտների խնդիրներին, նրանց սոցիալական պաշտպանության հարցերի շուրջ համագործակցությանը վերաբերող կոնվենցիաների ու համաձայնագրերի պահանջների կատարմանը[11]:

Արդի ժամանակահատվածում ՀՀ միգրացիոն քաղաքականության վրա ազդեցություն ունի ԵԱՏՄ-ին անդամակցությունը, որը հնարավորություն է տալիս ապրանքների, ծառայությունների, կապիտալի և աշխատուժի ազատ տեղաշարժը, ինչպես նաև համակարգված, համաձայնեցված կամ միասնական քաղաքականություն վարումը տնտեսության բնագավառում: [12]: Ավելին՝ 2016թ. փետրվարի 18-ին կայացել է Եվրասիական տնտեսական հանձնաժողովի (ԵՏՀ) հերթական նիստը, որտեղ ի թիվս այլ հարցերի քննարկվել է միության ընդհանուր միգրացիոն քաղաքականությունն ավելի դյուրացնելու հարցը: Մասնավորապես, որոշվել է պաշտպանական ազգային միջոցներ չկիրառել միության քաղաքացիների նկատմամբ, ովքեր կարող են ակնկալել նույն իրավունքների ու արտոնությունների, ինչ ընդունող երկրի քաղաքացիները[13]: Հաշվի առնելով, որ ՌԴ տնտեսությունը դոմինանտ դեր ունի միության ներսում և էժան աշխատուժի կարիք ունի՝ ապա ԵՏՀ միգրացիոն քաղաքականության պարզեցումը կարող է ոչ միանշանակ ազդեցություն ունենալ Հայաստանի համար: Եթե առաջիկայում տեղի ունենա նաև ռուբլու որոշակի արժևորում, այս դեպքում արդեն պետք է սպասել, որ ակնհայտորեն կակտիվանան դեպի ռուսական աշխատանքային շուկա շտապող հայ միգրանտները: Սա մի կողմից՝ կմեղմի ներհայաստանյան աշխատանքային շուկայի ծանրաբեռնվածությունը, կապահովի կապիտալի որոշակի ներհոսք դեպի երկիր, մյուս կողմից՝ կարող է լուրջ սպառնալիք դառնալ երկրի ազգային անվտանգության համար: Գաղտնիք չէ, որ Հայաստանի համար մարդկային ռեսուրսները ռազմավարական նշանակություն ունեն, և դրանից գրկվելը մեծ հարցականի տակ կդնի երկրի բնականոն զարգացման հեռանկարը: Ռազմավարական և անվտանգության երաշխիքների ապահովման տեսանկյունից մեր երկրում մարդկային կապիտալի կորստի համարժեքը չպետք է համարել միգրանտների դրամական փոխանցումները դեպի հայրենիք: Այս բանաձևի կիրառումը ոչ հեռու ապագայում կարող է հանգեցնել մարդկային ռեսուրսների չբավարարող մակարդակի: Ամբողջ խնդիրն այն է, որ գործ ունենք հայկական պետականության ապագայի տեսակետից ամենալուրջ և առանցքային մարտահրավերի հետ, իսկ հայաստանյան հասարակական-քաղաքական համակարգի և գիտական-մտավորական շրջանակների հավաքական մտահոգությունն ու գիտակցությունը, նաև քաղաքական էլիտայի ընկալումները հատվածական են, ադել-

վատ չեն հնարավոր ազգային աղետի այն ծավալին, որ կարող է լինել ժամանակում Հայաստանին սպառնալ:

Հայոց պատմության դասերից մեկն այն է, որ պատմական Հայաստանի տարածքային կորուստները մշտապես նախորդել կամ հաջորդել են տվյալ տարածքներում հայության բնակության էթնիկ քարտեզի փոփոխությանը, ի օգուտ այլ էթնիկ տարրերի, և վերջնարդյունքում տվյալ տարածքի մեկընդմիջտ կորստին: Թվում է, թե ավելի լավ ապացույց հայկական իրականության ոչ այնքան հեռու պատմությունից չկա, քան Լեռնային Ղարաբաղի և Նախիջևանի համեմատությունն է այդ առումով. մի պարագայում հայության շարունակական ներկայություն, երկրորդի պարագայում՝ դրա աստիճանական նվազում, դրանից բխող ծանր ու ողբերգական հետևանքներով: Սրանք պատմության դառը իրողություններ են, և եթե Հայաստանը ցանկանում է երաշխավորել իր հավերժ գոյությունը, ապա պարտավոր է օր առաջ համազգային նպատակ հռչակել երկրում ժողովրդագրական միտումների բացասական այս ալիքի կանխման և դրական ալիքների խթանման խրախուսման հարցը՝ այդ բարձրագույն նպատակին ծառայեցնելով հնարավոր ու անհնար բոլոր ռեսուրսները: Այս տեսանկյունից պատահական չէր ՀՀ միգրացիոն իրավիճակի կարգավորման վերաբերյալ նախագահ Սերժ Սարգսյանի ընդարձակ ելույթը ՀՀ 6-րդ գումարման Ազգային ժողովի 1-ին նիստում, որտեղ համազգային նպատակ հռչակվեց ժողովրդագրական իրավիճակի էական և կտրուկ բարելավման արդյունքում 2040թ. առնվազն 4 միլիոն բնակչություն ունենալը [14]: Այս ուղղությամբ Սարգսյանը աշխատանքը բաժանեց երեք հարթության. 1) արտագաղթի դադարեցում, 2) ծնելիության բարձրացում և կյանքի տևողության երկարացում, 3) արտագաղթածների վերադարձի նախապայմանների ստեղծում: Մեկ այլ առիթով հանրապետության նախագահն ընդգծել է, որ մինչև 2040թ. Հայաստանի բնակչությունը 4 միլիոնի հասցնելու համազգային նպատակը դժվարին, բայց իրականացանալի խնդիր է: Նախագահը հաղթահարելի է համարել նաև ժողովրդագրական իրավիճակի վրա այսօր բացասաբար ազդող՝ Հայաստանի հետ հարևանների ունեցած հարաբերությունների պատճառով առկա անվտանգության խնդիրները:

Նախանշված թիրախային նպատակին հասնելը, Նախագահ Սարգսյանի համոզմամբ, պետք է լինի Հայաստանի բոլոր իշխանությունների խնդիրը, և 2040 թվականից հետո էլ ժողովրդագրական իրավիճակի շարունակական բարելավումը պետք է նույնչափ կարևորվի [15]:

Ընդհանրապես, նորաստեղծ պետականությունները, առավել ևս 21-րդ դարում, չեն կարող առաջ գնալ, եթե չունեն իրենց համար ձևակերպած առաջնահերթություն, ինչպես էլ կոչվեն այդ առաջնահերթությունը՝ երազանք, ազգային ծրագիր, ազգային գաղափարախոսություն, կամ այլ կերպ: Հայաստանի պարագայում առավել ևս, անհրաժեշտ է պետական ամենաբարձր մակարդակով ամրագրել ժողովրդագրական միտումների բարելավման այսպես կոչված Ազգային ծրագիրը՝ իրականացնելու դրույթ, բայց, ցավոք սրտի, մեր երկրում անկախությունից ի վեր նման կարգավիճակ որևէ նախաձեռնության չի տրվել՝ նկատի առնելով դրա բացառիկությունն ու կարևորությունը: Ժողովրդավարությունն ու քաղաքացիական հասարակությունը, անշուշտ, չափազանց կարևոր նպատակներ են, որին ձգտում է Հայաստանը, բայց ժողովրդավարությունն այն ազգային գաղափարը չէ, որը կարող է համախմբել ՀՀ քաղաքացիներին, հայ ժողովրդին և մեկտեղել հնարավոր բոլոր ջանքերը՝ երկարաժամկետ կտրվածքով ազգին սպառնող առաջնային հարցերը լուծելու համար: Միգրացիոն բացասական ցուցանիշներով պայմանավորված իրավիճակի լուծումը, մեր կարծիքով, հնարավոր չէ գտնել առանձին որևէ գործողության, նախաձեռնության, հայության հավաքական

մտածողության ինչ-որ առանձին մի շերտի փոփոխության արդյունքում կամ կոչերով, հոդվածներով, զանազան ելույթներով: Հայաստանում միգրացիոն իրավիճակի կարգավորման հարցը ակադեմիական ու բուհական մտավորականության ուղերձը, հիմնական ասելիքը պետք է լինի: Պետք է այս մասին շատ խոսել, պետք է փորձել նաև համախմբել բոլոր շահագրգիռ մարդկանց, ովքեր նույն մտածողությունն ունեն, որ, անկախ ամեն ինչից, սա առանցքային խնդիր են համարում:

ՀՀ-ի պարագայում, մեր կարծիքով, ցանկացած կառավարություն ձևավորելու ժամանակ առաջնահերթություն պետք է լինեն միգրացիոն հիմնախնդիրները: Այսինքն՝ Հայաստանում կառավարության գործունեությունը պետք է գնահատել հենց այդ տեսանկյունից, թե որքանով են այդ միտումները փոփոխության ենթարկվել կամ խորացել: Տնտեսական աճը որևէ էական արժեք չի ունենա, եթե հայությունը իր հայրենիքում չի ապրելու: Ժամանակն է, որ ՀՀ կառավարությունն իր գործունեության թիրախում ունենա ոչ միայն տարատեսակ տնտեսական ցուցանիշները, որը, որպես գնահատման չափանիշ, բնորոշ է և ճիշտ է զարգացման կայուն փուլում գտնվող երկրների համար, այլ երկրում առկա հենց դեմոգրաֆիական միտումները: Ցանկացած պետական ինստիտուտի, պաշտոնյայի, ցանկացած ակտիվ քաղաքացու կամ կազմակերպության գործունեության հիմնական գնահատականը պետք է թխի նրանից, թե որքանով է այդ քաղաքականությունը, օրենքը, որոշումը կամ քայլը երկարաժամկետ հեռանակարում ազդում կամ ինչպես է ազդում միգրացիոն իրավիճակի վրա: Մասնավորապես, անհրաժեշտ է ազգային այնպիսի կառուցակարգերի մշակում և ներդրում, որոնք հնարավորություն կտան վերահսկելի դարձնելու արտագաղթի տեմպը, ունենալու հստակ և ճշգրիտ վիճակագրական տվյալներ ոչ թե եռամսյակների, այլ յուրաքանչյուր ամսվա համար: Նպատակ ունենալով բարձրացնել հանրության իրազեկվածության մակարդակը անկանոն միգրացիայի վտանգների, ինչպես նաև օրինական աշխատանքային միգրացիայի հնարավորությունների մասին՝ անհրաժեշտ է նաև անվճար խորհրդատվություն տրամադրող կենտրոնների հիմնում: Մեր կարծիքով՝ խնդիրն այնքան հրատապ է, որ ՀՀ-ում միգրացիոն քաղաքականության առջև ծառացած ներկայիս մարտահրավերները հաղթահարելու համար անհրաժեշտ է նաև կառավարության կազմում ստեղծել միգրացիայի քաղաքականության մշակման, դրա համակարգման ու միջգերատեսչական համագործակցության ապահովման և վերահսկողության իրականացման համար պատասխանատու նոր գերատեսչություն՝ վերակազմակերպելով ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության միգրացիոն պետական ծառայությունը, որը միգրացիոն քաղաքականության մշակման և իրականացման ոլորտում կունենա ամբողջական և ընդհանրական մանդատ:

21-րդ դարում «փափուկե միգրացիայի տեսակ է կրթական միգրացիան, որը պայմանավորված է հետևյալ գործոններով՝ 1) զարգացած երկրում տնական ժամանակով կացության կարգավիճակ ստանալը, 2) զարգացած երկրում որակյալ կրթություն ստանալու և շարունակելու ձգտումը: Անկախությունից ի վեր կրթական համակարգում տեղի ունեցած բարեփոխումների արդյունքում ՀՀ-ն օտարերկրյա քաղաքացիների համար դարձել է մատչելի բարձրագույն կրթություն ստանալու երկիր[16]: ՀՀ միգրացիոն քաղաքականության ժամանակակից գործիքներից պետք է լինի նաև օտարերկրյա քաղաքացիների ընդունելության խրախուսումը ՀՀ բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ, ինչը կարող է դրական ազդեցություն ունենալ գիտահետազոտական ոլորտի առաջընթացի վրա, սակայն վերջին տարիներին նկատվում է բուհերում սովորող օտարերկրյա ուսանողների ընդհանուր թվի նվազման միտում[17]:

Այսպիսով, ՀՀ ներկայիս միգրացիոն իրավիճակն ընդհանուր առմամբ մնում է խնդրահարույց, որի պատճառը կարելի է համարել մարդկային կայուն զարգացման և ազգային անվտանգության պահանջներին համապատասխանող միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության բացթողումները: Անժխտելի է նաև այն հանգամանքը, որ ՀՀ միգրացիոն համակարգի մարտահրավերների զգալի մասն անցած քսանյոթ տարիների միգրացիոն իրավիճակից բխող հիմնախնդիրներ են, որոնք, նախկինում լուծումներ չստանալով, փոխանցվել են ներկա փուլ: Այդ հիմնախնդիրները հաջորդ սերունդներին չփոխանցելու նպատակով այս փուլում ՀՀ միգրացիոն քաղաքականության գլխավոր շեշտադրումները պետք է համարվեն միգրացիայի բացասական ռիսկերի մեղմումը, միգրացիոն հոսքերի և գործոնների արդյունավետ կառավարումը:

ԾԱՆՈԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Տե՛ս «Միգրացիան և զարգացումը. Հայաստանում առկա իրավիճակի ուսումնասիրություն»: Եր., ԱՄԿ, 2009, Aleksanyan A., Labor Migration of Armenians into Russia: Problems and Prospects, // Журнал ,Мир России», 2015, Т. 24, № 2, с.105-128, Թադևոսյան Զ. և ուրիշներ, Արտագնա աշխատանքային միգրացիա. գնահատականներ և մոտորումներ: Եր., 2014, Թորոսյան Գ., Վերաինտեգրացիա: Հին երևույթ, նոր մոտեցումներ: Եր., 2014, Գալստյան Մ., Միգրացիան և մշակութային փոխակերպումները, // Լրաբեր Հասարակական Գիտությունների, 2013, № 2, էջ 184-193 և ուրիշներ:
2. ՀՀ ԱԿԾ տվյալների հիման վրա կատարված վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ միայն վերջին յոթ տարիներին Հայաստանից ուղևորահոսքերի բացասական սալդոն (մեկնողների թվի գերազանցումը ժամանողների թվին) տարեկան միջին հաշվով կազմում է շուրջ 42.500 մարդ: Տե՛ս ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայություն, «Սահմանահատումների դինամիկան» http://www.smsmta.am/?menu_id=18:
3. Տե՛ս «Եվրասիական տնտեսական միության մասին» 2014 թվականի մայիսի 29-ի պայմանագիր // <https://docs.eaeunion.org/hy-am/Pages/DisplayDocument.aspx?s=be9c798-3978-42f3-9ef2-d0fb3d53b75f&w=632c7868-4ee2-4b21-bc64-1995328e6ef3&l=540294ae-c3c9-4511-9bf8-aaf5d6e0d169&EntityID=3610>:
4. Տե՛ս “Dmitry Medvedev’s speech at the panel discussion” (13 February 2016, Munich, Germany) // Munich Security Conference: <http://government.ru/en/news/21784>:
5. «Միգրացիայի մասին տեղեկագրեր» // ՀՀ տարածքային կառավարման և զարգացման նախարարության միգրացիայի պետական ծառայություն՝ http://smsmta.am/?menu_id=140, ՀՀ արտաքին և ներքին միգրացիայի ընտրանքային հետազոտության զեկույցե // http://www.armstat.am/file/article/rep_migr_08a.pdf:
6. Տե՛ս Василенко П. В., Зарубежные теории миграции населения // http://izd.pskgu.ru/projects/pgu/storage/prj/prj_16/prj_16_05.pdf, Юдина Т. Н., Социология миграции: Учебное пособие для вузов. М., 2006, Воробьева О. Д., Миграционная политика // Миграция населения. Выпуск 6. Приложение к журналу «Миграция в России». М., 2001:

7. Տե՛ս Հայաստանի Հանրապետության ժողովրդագրական քաղաքականության ռազմավարություն, // <http://www.unfpa.am/sites/default/files/RA-Demography-Strategy-Arm.pdf>
8. Տե՛ս ՀՀ միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության հայեցակարգ (ՀՀ կառավարության 2010թ. դեկտեմբերի 30-ի №51 որոշում), // <http://www.smsmta.am/?id=948>:
9. Տե՛ս ՀՀ ազգային անվտանգության ռազմավարություն (ՀՀ Նախագահի հրամանագիր ՆՀ-37-Ն, 25. 02. 2007թ.) // <http://www.mil.am/media/2015/07/827.pdf>:
10. Տե՛ս ՀՀ միգրացիայի պետական կարգավորման քաղաքականության հայեցակարգ (ՀՀ կառավարության 2010թ. դեկտեմբերի 30-ի №51 որոշում), // <http://www.smsmta.am/?id=948>:
11. Տե՛ս նույն տեղը:
12. Տե՛ս Եվրասիական տնտեսական միության պաշտոնական կայք՝ <http://www.eaeunion.org/?lang=am#about-info>:
13. Տե՛ս <http://www.eurasiancommission.org/en/nae/news/Pages/18-02-2016-4.aspx>
14. Տե՛ս ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի ուղերձը 6-րդ գումարման Ազգային ժողովին <http://www.president.am/hy/statements-and-messages/item/2017/05/18/President-Serzh-Sargsyan-statement-on-the-occasion-of-the-sixth-convocation-of-the-RA-National-Assembly/>
15. Տե՛ս ՀՀ Նախագահ Սերժ Սարգսյանի խոսքը ժողովրդագրական խնդիրներին նվիրված խորհրդակցության ժամանակ <http://www.president.am/hy/press-release/item/2017/11/08/President-Serzh-Sargsyans-held-a-discussion-on-demographic-situation/>
16. «Մարդկային կայուն զարգացման համաթիվը Հայաստանի համար: Մեթոդաբանության զարգացման նկատառումներ (ՄԱԿ-ի գործող մեթոդաբանության կատարելագործման առաջարկություններ)» // http://www.armstat.am/file/article/eco_11_16.pdf:
17. Տե՛ս «Հայաստանի վիճակագրական տարեգիրք 2015», <http://www.armstat.am/am/?nid=191&year=2015>

ԱՄՓՈՓԱԳԻՐ

Միգրացիոն քաղաքականության արդի մարտահրավերները Հայաստանում Նարեկ Գրիգորյան

Շուկայական տնտեսության ժամանակակից պայմաններում ՀՀ միգրացիոն քաղաքականության դիտարկման արդիականությունը պայմանավորված է հասարակական կյանքի և ենթակառուցվածքների վրա միգրացիոն գործընթացների ուղղակի ներգործությամբ: Միգրացիայի բացասական հետևանքների համեմատական ուսումնասիրությունները հնարավորություն կտան գնահատելու միգրացիոն գործընթացների արդյունավետ կառավարման միտումները: Կարևորելով օտարերկրյա ներդրումների նշանակությունը տնտեսության զարգացման գործում՝ պետք է խթանել նաև օտարերկրյա ուսանողների մուտքը ՀՀ բարձրագույն ուսումնական հաստատություններ: Այս առումով միգրացիոն արդյունավետ քաղաքականության մշակումն ու իրականացումը կենսական նշանակություն ունի հայ հասարակության համար:

РЕЗЮМЕ

Современные вызовы миграционной политики в Армении
Нарек Григорян

Ключевые слова: *миграционная политика, миграционные урегулирования, миграционные процессы, учебная миграция, иностранные граждане*

В современных условиях рыночной экономики РА актуальность изучения миграционной политики, обусловлена непосредственным воздействием миграции на общество и инфраструктуры. Сравнительные исследования негативных последствий миграции позволяют оценить эффективность управления миграционными тенденциями. Подчеркивая важность вклада иностранных представителей в развитие экономики необходимо также способствовать поступлению иностранных студентов в высшие учебные заведения РА. В связи с этим (в данном контексте) разработка и реализация эффективной миграционной политики является жизненно важным фактором для армянского общества.

SUMMARY

The Main Modern Challenges of Armenia's Migration Policy
Narek Grigoryan

Keywords: *migration policy, migration settings, migration processes, educational migrants, foreign citizens*

In contemporary situation of market economy the modernity of monitoring of Armenia's migration policy is due to the direct influence of migration processes on public life and infrastructures. The comparative studies of the negative consequences of migration allow assessment of efficient management trends. Highlighting the significance of foreign investments for the development of economy, the entry of foreign students in Armenian universities should be encouraged. In this regard the development and actualization of efficient migration policy is vital for Armenian society.